

נספח - קידוש כלי בקדשים שאינם קרבנות

המשנה ביומא (פ"ג מ"י) מתארת את הכיור ואת אביזריו השונים:

בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היה לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני לכיור - שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה.

מבלי להיכנס לפרטי הפתרון של בן קטין, מהמשנה עולה שהמים בכיור נפסלים בלינה. פסול לינה קשור לכאורה לקידוש בכלי שרת - רק דבר שנתקדש בכלי שרת נפסל בלינה. אכן, מעמד זה של הכיור מפורש בדברי הרמב"ם:³⁵

הכיור - מכלי שרת, וכשהיו בו המים - נתקדשו, ויפסלו בלינה, כמו שיתבאר בכמה מקומות בסדר קדשים.

המשנה במסכת תמיד (פ"א מ"ד) מסבירה מה היה תפקידם של מי הכיור:

מי שזכה לתרום את המזבח... קידש ידיו ורגליו מן הכיור...

מי הכיור היו משמשים לקידוש ידיים ורגליים. אמנם קידוש ידיים ורגליים הוא מצווה מדאורייתא (שמות ל', יז-כא), אבל אין בו קיום עצמאי - מתנה לקב"ה או תהליך הקרבה; מדובר בהכשרת הכהנים והכנתם לעבודה במקדש. למרות זאת, ראינו כי נדרש קידוש כלי שרת עבור מי הכיור. הדבר מלמד כי החלת קדושה בכלי שרת נדרשת עבור כל דבר המשמש בקודש, ולא דווקא קרבן.

שימוש נוסף במי הכיור עולה מפירוש תוספות למשנה במעילה (פ"ג מ"ז) הדנה בדברים הראויים ובאלו שאינם ראויים למזבח. בין היתר נזכר במשנה "בור מלא מים", ותוספות הבהירו מדוע אין להשתמש בהם לצרכי המזבח:³⁶

הקדיש בור מלא מים, דהמים ראויים לבדק הבית - לגבל בהן את הטיט, אבל אין ראויים למזבח, שהרי הקרב והכרעים לא היו רוחצים אלא באמת המים.

35 פירוש המשניות לרמב"ם, יומא פ"ג מ"א.

36 מעילה יב: ד"ה כל.

לא ברור מהו ייחודה של "אמת המים" בה היו רוחצים את איברי הקרבנות, ומה הבעיה בשימוש לצורך זה במי בור שהוקדש. תוספות מחשיבים את מי האמה כ'ראויים למזבח' לעניין דיני מעילה – בדומה לבהמות העומדות להקרבה הקדושות בקדושת הגוף – כך שלדבריהם גם מי האמה קדושים ברמה זו. הקרן אורה שם (ד"ה שם בתוספות) תוהה מה המקור לכך. אפשר להציע שתוספות מתבססים על כך שאמת המים סיפקה מים לכיורים שקידשו את המים בקדושת הגוף,³⁷ וכוונתם היא לכך שהשתמשו במי הכיור שהגיעו מאמת המים.

דברי תוספות מחודשים: לא מובן מדוע יידרשו דווקא מים הקדושים בקדושת הגוף לרחיצת הקרבנות. ניתן אמנם למצוא מקור לדבריהם בתנ"ך:³⁸

ויעש כיורים עשרה, ויתן חמשה מימין וחמשה משמאל לרחצה בהם, את מעשה העולה ידיחו בם, והים - לרחצה לכהנים בו.

נחלקו המפרשים שם לגבי מהותו של "מעשה העולה" הנזכר בפסוק: הרד"ק אמנם ביאר שמדובר בקידוש ידיים ורגליים, אך רש"י ומצודת דוד פירשו שלצורך רחיצת איברי העולה השתמשו במי הכיורים שעשה שלמה – זאת למרות שאין לרחיצת האיברים קיום עצמאי בתהליך ההקרבה, שכן לכאורה המים נועדו לניקוי והכשר הקרבן בלבד.

הלכה נוספת בה מתקיים מצב דומה היא הדלקת נרות המנורה, בה נעסוק בעיון 'טומאה ושבת בקרבנות ציבור' (עמ' 396). נראה שהדלקה זו אינה נחשבת לקרבן, ובכל זאת מהגמרא במנחות (פח:) משמע שהשמן טעון קידוש כלי. אמנם תוספות תמהו על דרישה זו,³⁹ אך נראים דברי הקרן אורה, שהסביר כך:⁴⁰

37 רמב"ם, הלכות ביאת מקדש פ"ה הט"ו.

38 דברי הימים ב' ד', ו.

39 פט. ד"ה חצי לוג; בעיון 'מנורה ושולחן' העלינו כי ניתן להבין את תמיהת תוספות בשתי דרכים, יעויין שם (עמ' 79).

40 מנחות פח: סוד"ה שם גמרא א"ל.

ועיין תוספות לקמן דף פ"ט בד"ה חצי לוג כו', שתמהו: למה צריך לקדש השמן בכלי שרת?! - ונראה, דכל דבר שנעשה בפנים - צריך שיהיה מקודש, ובפרט שכן למנורה, שבא אל ההיכל.

ואם כן - למרות שלא מדובר בהקרבה, לביצוע 'פעולת פנים' נדרש שהחומרים המשמשים לה יתקדשו בכלי שרת.

מקרה נוסף בו ייתכן שחלה קדושת הגוף על דבר שאינו קרבן הוא גחלי הקטורת - בהם דנים תוספות ביומא.⁴¹ בין היתר תוספות מזכירים את הגמרא בחגיגה (כג-כה) בה מפורש שגחלים מוגדרים כדבר ה'צריך לכלי', אבל הם מתלבטים אם שם מדובר דווקא בגחלים המוכנסים לקודש הקדשים ביום הכיפורים.

כמו כן, יש מקום להתלבט לגבי עצים: המשנה במנחות (פ"ב מ"א) אומרת שעצים נפסלים בטבול יום, ומשמע שכלי שרת מקדשם.⁴² היה מקום להידחק ולומר שזה דווקא לשיטת רבי, שעצים קרבן הם (מנחות קו). אבל מסוגיה במסכת זבחים עולה, שגם עצי המערכה - שאינם קרבן עצים - מתקדשים בכלי שרת.⁴³

קיימות, אם כן, מספר דוגמאות לדברים שאינם קרבים, אך ייתכן שמתקדשים בכלי שרת: אמת המים בה היו רוחצים את הקרב ואת הכרעיים; השמן בו היו מדליקים את המנורה; גחלי הקטורת; ועצי המערכה. הדבר מלמד כי קדושת הגוף אינה מצטמצמת רק לקרבנות.⁴⁴ הקרן אורה הציע כי מחילים קדושת הגוף על כל דבר שמשמש לעבודה ב'פנים' אף אם אינו מוקרב למזבח. לא הייעוד בלבד קובע את הקדושה, אלא אף מקום העבודה.

41 מו: ד"ה כי פליגי; יעויין עוד במקדש דוד (קדשים, סימן ג' אות ב') שדן בדבריהם.

42 המשנה במעילה (פ"ט מ"ב) אומרת במפורש שפסול בנגיעת טבול יום חל רק כשיש לחפץ קדושת הגוף, המושגת בקידוש כלי.

43 זבחים לד; יעויין שם בתוספות ד"ה שקדש בכלי.

44 יש להתלבט אם הענקת קדושת הגוף לקרבן היא רק מקרה ספציפי של יצירת קדושת הגוף, או שיש לה מאפיינים ייחודיים ודרישות משל עצמה - ביחס לחפץ שאיננו קרבן.